

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри фінансів Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидата економічних наук, доцента **ОЛІЙНИК Лариси Анатоліївни** на дисертацію **КЛИМЕНКА Максима Вікторовича** на тему: **«Розвиток екологічного оподаткування як складової фінансової політики України», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Заперечний вплив людини на довкілля є глобальною проблемою сьогодення, фактором погіршення кліматичних умов і загрозою для існування людства. Негативні екологічні наслідки вимагають перегляду пріоритетів та спрямування уваги суспільства на забезпечення взаємозв'язку довкілля, соціуму і економіки. Розуміння суспільством того факту, що активна економічна діяльність обумовлює навантаження на природне середовище, стало поштовхом до наукових пошуків найбільш ефективних методів та інструментів зменшення даного негативного впливу. Незважаючи на важливий науковий доробок у даній сфері, потребують подальшого доопрацювання питання розвитку екологічного оподаткування в складі фінансової політики держави, які полягають у створенні стимулів для суб'єктів господарювання до фінансування природоохоронних витрат для зменшення рівня забруднення навколишнього середовища.

Зв'язок роботи з державними (галузевими) науковими програмами, планами, темами. Представлені в дисертації результати є частиною наукових досліджень Національного університету біоресурсів і природокористування України при виконанні наукового проекту за договором № 01-11/21 на створення інформаційно-навчальної платформи для фінансових/кредитних дорадників в рамках проекту ЄС «Технічна допомога на підтримку впровадження операції «Основний кредит для аграрної галузі – Україна», що фінансується Європейським інвестиційним банком, в межах якої автором розроблено науково-методичні рекомендації в частині впровадження програми Європейського Союзу «Green Deal» в практику сільськогосподарського виробництва з метою зменшення викидів вуглецю.

Наукова новизна досліджень і отриманих результатів. Дисертація М. В. Клименка присвячена розвитку екологічного оподаткування як складової фінансової політики України. Дисертантом запропоновано науково-методичні підходи до оцінки дієвості екологічного оподаткування.

Здобувачем побудовано модель кореляційно-регресійного аналізу впливу податкового навантаження в частині екологічного оподаткування на стан довкілля, що, на відміну від інших моделей, дозволяє виявляти його потенціал та розробляти відповідні рекомендації щодо підвищення ефективності.

Обґрунтовано показник визначення ефективних податкових ставок (implicit tax rates), який застосовується у країнах ЄС для здійснення аналізу ефективності податкової політики держави, рівня її розвитку та прийняття рішень щодо необхідності покращення податкового режиму.

Удосконалено методичні підходи до оцінки рівня розвитку оподаткування діяльності, яка шкодить навколишньому природному середовищу, використовуючи класифікацію баз оподаткування екологічних податків Євростату, Генерального директорату Європейської Комісії з питань довкілля, Головного управління з оподаткування і митного союзу, Організації економічного співробітництва та розвитку та здійснено системний розподіл і віднесення компонентів регулюючих та компенсаційних платежів екологічного оподаткування України згідно кодів бюджетної класифікації, що сприятиме гармонізації податкового законодавства.

Визначено податкові важелі обмеження викидів парникових газів, що сприяють розробленню інноваційних технологій, зменшенню емісії та практичному скороченню викидів двоокису вуглецю найбільш ощадливим способом.

Автором обґрунтовано науково-методичні підходи до визначення, ідентифікації та удосконалення елементів механізму екологічного оподаткування і структури розподілу надходжень до відповідних рівнів бюджетної системи України, які дозволяють врахувати баланс інтересів забруднювачів та держави як відповідальної за стан довкілля.

Наукову новизну та інноваційність проведених досліджень підтверджено довідками про впровадження.

Практичне значення одержаних результатів для науки і практики. Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні важелів податкового регулювання шкідливого впливу життєдіяльності на довкілля в умовах динамічного ринкового середовища. Основні положення дисертації мають значення для науки і практики та полягають в тому, що сприятимуть розвитку екологічного оподаткування в складі фінансової політики України. Вони успішно використовувалися у роботі Науково-дослідного фінансового інституту Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» на 2021–2022 рр. у звіті про наукову роботу «Інституційні засади запровадження обміну інформацією для податкових цілей в контексті виконання заходів, передбачених Планом дій BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) та моніторингу міжнародного законодавства в цій сфері» та в навчальному процесі при викладанні дисципліни «Фінанси природокористування» для підготовки фахівців ОС «Магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» тощо.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Мета дисертації полягала в обґрунтуванні теоретично-методичних положень розвитку екологічного

оподаткування та розробленні й удосконаленні практичних рекомендацій щодо забезпечення реалізації стратегічних цілей фінансової політики держави. Поставлену мету автор досягнув шляхом вирішення чітко визначених багатопланових наукових завдань із використанням сучасних високоспеціалізованих та класичних методів дослідження: аналізу; дедукції; синтезу; абстрактно-логічного; діалектичного та аналогії; індукції та узагальнення. Дисертація базується на нормативно-правових актах, офіційно опублікованій статистичній інформації Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України, Євросоюзу, Організації Об'єднаних Націй, Організації економічного співробітництва та розвитку, Міжнародного валютного фонду та Групи Світового банку, власних розрахунків автора.

Отже, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, представлених в дисертації М. В. Клименка, є достатньо високим.

Повнота викладення матеріалів досліджень в опублікованих працях. Основні положення дисертації та отримані результати досліджень висвітлені у 9 наукових працях, стаття у науковому виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз даних Scopus та/або Web of Science Core Collection, 3 статті у наукових фахових виданнях України, стаття у науковому виданні іншої держави, 4 тези наукових доповідей. Результати досліджень було представлено на чотирьох наукових конференціях різного рівня, в тому числі й на зарубіжній, що свідчить про достатньо повне ознайомлення наукової громадськості з основними положеннями дисертації М. В. Клименка.

Аналіз структури і змісту дисертації. Структура дисертації є загальноприйнятною. Матеріали дисертації викладено на 255 сторінках, проілюстровано 10 таблицями та 59 рисунками. Робота складається з анотації, вступу, огляду літератури, переліку умовних позначень, методів дослідження, результатів досліджень, їх узагальнення та аналізу, висновків та списку використаних літературних джерел (останній містить 209 найменувань) та додатків.

У розділі «**Вступ**» у стислій формі викладено актуальність теми, зв'язок з науковими програмами, мету і завдання досліджень, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, апробацію результатів дисертації, публікації.

В розділі «**Теоретико-методологічні основи формування механізму екологічного оподаткування**», який складається з 3 підрозділів, подано аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури з обраного питання, досліджено та узагальнено думку щодо визначення поняття «екологічний податок» та запропоновано подальше висвітлення поняття «система екологічного оподаткування»; розглянуто екологічні податки як ефективний важіль інтерналізації екстерналій (зовнішніх ефектів); вивчено систему екологічного оподаткування в Україні, яка представлена комплексом компенсаційних та регулюючих платежів і форми

функціонування податкової політики в порівнянні з окремими країнами Європейського Союзу та виявлено оптимальні підходи до функціонування податкового механізму. З викладених дисертантом матеріалів можна зазначити його обізнаність в галузі питань, тематики роботи.

В розділі «**Оцінка функціонування механізму екологічного оподаткування в Україні та країнах ЄС**» оцінено динаміку та структуру податкових надходжень в Україні та країнах ЄС за різними класифікаційними підходами; проаналізовано рівень викидів парникових газів, динаміку наповнення зведеного бюджету за рахунок екологічного оподаткування, базу оподаткування екологічних податків, структурний розподіл екологічного оподаткування в країнах ЄС та Україні; здійснено аналіз структури викидів забруднюючих речовин в Україні та розроблено економетричну модель впливу податкового навантаження в частині екологічного оподаткування на стан довкілля в Україні.

Розділ «**Шляхи реформування механізму екологічного оподаткування в Україні**» складається з 3 підрозділів, в яких надаються результати досліджень. Запропоновано пріоритетні напрями удосконалення екологічного оподаткування в Україні; розраховано ефективні податкові ставки викидів двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення; досліджено поточні практики обмеження викидів двоокису вуглецю для розроблення дорожньої карти переходу України до вуглецевої нейтральної економіки, правові, економічні й організаційні засади калькуляції обсягів викидів парникових газів в Україні; запропоновано основні рекомендації моделі реформування екологічного оподаткування в Україні.

Результати досліджень проілюстровано таблицями, рисунками, що суттєво полегшує науковий аналіз дисертації і сприяє кращому ознайомленню з наведеним у них фактичним матеріалом. Цифровий матеріал дисертації обчислено з використанням моделі кореляційно-регресійного аналізу і його достовірність не викликає сумніву.

Висновки викладені в логічній послідовності відповідно до мети та поставлених завдань, повністю відповідають змісту власних досліджень і засвідчують досягнення дисертантом поставленої мети.

Оцінюючи позитивно актуальність, новизну, наукову та практичну цінність дисертації в цілому висновки і пропозиції, слід зауважити, що вони науково обґрунтовані і мають застосовуватися у навчальному процесі при вивченні фінансових дисциплін.

Представлена робота акуратно оформлена, виконана на належному методичному рівні згідно існуючих вимог. Дисертація є завершеною науковою працею, в якій вирішено важливе науково-практичне завдання – обґрунтування теоретико-методичних положень розвитку екологічного оподаткування та розроблення практичних рекомендацій його удосконалення, забезпечення реалізації стратегічних цілей фінансової політики держави.

Дискусійні зауваження та запитання до дисертанта. Водночас з позитивною оцінкою роботи вважаю доцільним виділити окремі дискусійні питання, зауваження та побажання:

1. На С. 34 зазначено різні класифікаційні підходи щодо сфер і ланок фінансової системи, однак структурні підрозділи фінансової системи України більш детально описані тільки за характером відображення відносин власності і особливостями функціонування. На нашу думку, бажано було б ще й детально розкрити сутність складових сфер і ланок відповідно до класифікації залежно від рівня економічної системи, на якому відбувається формування фінансових ресурсів держави та залежно від характеру формування і використання фінансових ресурсів, а саме сутність і склад децентралізованих і централізованих фінансів та фінансів сфери матеріального виробництва і невиробничої сфери, так як вони також є важливими складовими фінансової системи.

2. На С. 150 дисертації здобувач зазначає: «...вітчизняною податковою системою не повною мірою використовуються субсидії та екологічне страхування, як допоміжні економічні інструменти...», однак, на нашу думку, варто було уточнити, вказавши термін «екологічні субсидії» так як саме вони використовуються в сфері екологічної політики. Також потрібно було б зазначити в дисертаційному дослідженні про роль субвенцій, які можуть передбачатися з Державного бюджету місцевим бюджетам, на здійснення природоохоронної діяльності, відповідно до класифікації трансфертів в Бюджетному кодексі України ст. 97.

3. На рис. 3.5 (С. 160) дисертації автор вказує розподіл надходжень від сплати екологічного податку між рівнями бюджетної системи, проте, на нашу думку, при зазначенні часток розподілу цього податку (окрім частини за утворення та зберігання радіоактивних відходів) до Спеціального фонду бюджетів областей та АРК, варто застосовувати термін «обласні бюджети», так як вони відповідно до Бюджетного кодексу України належать до складу бюджетної системи України (ст. 5, ст. 69).

4. Розкриваючи поточні практики обмеження викидів двоокису вуглецю, що можуть бути корисними для розроблення дорожньої карти переходу України до вуглецево-нейтральної економіки на прикладі Великобританії, зазначається, що: «...в разі перетину вартості квоти в системі СТВ за мінімальне порогове значення ціни емісії CO₂, застосовується коригуючий податок...» (С. 171), необхідно було б пояснити сутність механізму застосування такого податку.

5. Варто було б автору більш детально виокремити в окрему групу напрями удосконалення екологічного оподаткування саме для місцевого рівня бюджетної системи України, так як частка наповнення бюджету за рахунок екологічного оподаткування, у % до ВВП в Україні становить 1,46 %, що є одним із найменших показників (рис. 2.19,

С. 128) у порівнянні з окремими країнами ЄС, хоча за кордоном екологічні податки в більшості країн набагато більше забезпечують виконання компенсаційної та фіскальної функцій на рівні територіальних громад.

Побажання та дискусійні питання не є принциповими і жодним чином не зменшують позитивної оцінки роботи, її наукової цінності, актуальності та практичного значення.

Загальний висновок. Загальний аналіз роботи підтверджує самостійність і цілісність проведеного дослідження, його актуальність та науковий рівень, теоретичне і практичне значення. Наукові положення, висновки та рекомендації, зазначені в роботі, достатньо повно викладено в опублікованих здобувачем наукових працях. У дисертаційному дослідженні М. В. Клименка відсутні порушення академічної доброчесності.

Вважаємо, що дисертація на тему: **«Розвиток екологічного оподаткування як складової фінансової політики України»** за обсягом проведених досліджень, з використанням сучасних вітчизняних і зарубіжних різнопланових методик, та за науковою новизною і практичним значенням відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а Клименко Максим Вікторович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» та спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

**Доцент кафедри фінансів
Національного університету біоресурсів
і природокористування України,
кандидат економічних наук, доцент**

Лариса ОЛІЙНИК

